

СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА ПРАВОТВОРЦЯ»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОТВОРЧОСТІ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР
КИЇВ-2025

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 року)

Рецензенти:

БЕРЗІН Павло, доктор юридичних наук, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

ПАРХОМЕНКО Наталія, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, член-кореспондент НАН України, член-кореспондент НАПрН України;

Mark O'DONOGHUE (Марк О'ДОНАХЬЮ), Chief Inspector at Strategic Hub of National Police Chiefs' Council (NPCC) UK (Головний інспектор Стратегічного Хабу Національної Ради Голів Поліції Великобританії).

Концептуальні засади правотворчості у сфері кримінальної юстиції : монографія / за ред. К68 д. ю. н., проф. Зої Загиней-Заболотенко. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 916 с.

ISBN 978-966-667-949-2

У монографії запропоновано концептуальні засади правотворчості у сфері кримінальної юстиції України, а саме у сферах кримінального права, кримінального процесуального права, судострою та судової влади. Аналізуються загальнотеоретичні проблеми відповідних галузей права, пропонуються зміни до законодавства України, спрямовані на вдосконалення нормативної основи діяльності кримінальної юстиції України з урахуванням європейських стандартів, доктринальних підходів та напрацювань судової практики. Зроблено акцент на важливості вирішення проблем ресурсозабезпечення, а також на викликах і ризиках, які супроводжують правотворчу діяльність у сфері кримінальної юстиції. У монографії особливо виокремлено інноваційні підходи до правотворчості та визначено необхідні умови для успішного впровадження цих змін у правозастосування. Результати дослідження можуть значно сприяти вдосконаленню процесів правотворчості у сфері кримінальної юстиції України, а також поліпшити взаємодію між законодавчим органом, судовою владою та іншими державними установами, які беруть участь у правовому регулюванні цієї галузі.

Монографія стане в пригоді законодавцю, науковцям, практичним працівникам, аспірантам.

Монографію підготовлено за результатами виконання науково-дослідної теми «Концептуальні засади правотворчої діяльності в Україні: ресурсозабезпечення, новачі та ризики» (номер держ. реєстр. 0125U002053)

УДК 343.1:340.13](477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025
© Загиней-Заболотенко З. А., Музика А. А., Турлова Ю. А., Кваша О. О., Гацелюк В. М., Антоноч Н. О., Фомін С. Б., Прилуцький С. В., Хім'як Ю. Б. та ін., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ISBN 978-966-667-949-2

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (листи про наукову та практичну цінність результатів монографічного дослідження).....	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	12

КНИГА 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРАВОТВОРЧОСТІ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Розділ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ (Зоя ЗАГІНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО).....	16
Розділ 2. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА (Вікторія БАБАНІНА)	110
Розділ 3. ТРАЄКТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ У ПРАВОТВОРЧОСТІ (Дар'я БАЛОБАНОВА)	138
Розділ 4. ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (Анатолій МУЗИКА)	162
Розділ 5. ОБЧИСЛЮВАЛЬНЕ КРИМІНОЛОГІЧНЕ АРГУМЕНТУВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ В РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ (Микола КАРЧЕВСЬКИЙ).....	177
Розділ 6. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВАЗАСТОСОВНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ (Юлія ТУРЛОВА)	221
Розділ 7. ПАРАДИГМА КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ ВІДПОВІДНО ДО ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ПЕРІОДІВ (Віталій ГАЦЕЛЮК)	269
Розділ 8. ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (Наталія АНТОНЮК)	391

ЗМІСТ

Розділ 9. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПЕНАЛІЗАЦІЇ ТА ДЕПЕНАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ (Росім БАБАНЛИ)	431
Розділ 10. ОНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ГЕНДЕРНІ СТУДІЇ ТА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО (Олена ХАРИТОНОВА).....	454

КНИГА 2.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Розділ 1. ЦИФРОВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРАВОТВОРЧОСТІ (Юрій ХІМ'ЯК)	488
Розділ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ (Сергій ФОМІН).....	544
Розділ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (Оксана БРОНЕВИЦЬКА)	574
Розділ 4. ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАКЦІЯ НА ЗЛОВЖИВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА (Олександр ТОРБАС).....	607
Розділ 5. ВПЛИВ ПРАВОТВОРЧОСТІ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЧАСТИНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА КОМПРОМІС У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (Марія СІРОТКІНА-БУТ)	633
Розділ 6. СПРОЩЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ: ВІД ІДЕЇ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА (Ганна ВЛАСОВА (ЦИМБАЛ)	659

Розділ 7. СТРАТЕГІЇ РОБОТИ З ДОКАЗАМИ, ЩО МАЮТЬ
ЕЛЕКТРОННУ ФОРМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
УКРАЇНИ (Інга КАЛАНЧА) 680

Розділ 8. ДАВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОКАЗАНЬ
ОСОБОЮ, ЩОДО ЯКОЇ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ КРИМІНАЛЬНЕ
ПЕРЕСЛІДУВАННЯ: ПРОЯВ СВОБОДИ ВІД САМОВИКРИТТЯ
ЧИ ПОРУШЕННЯ ІНТЕРЕСІВ НЕПРАВДИВО
ЗВИНУВАЧЕНОГО? (Віра НАВРОЦЬКА) 719

**КНИГА 3.
РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ
ТА СУДОВОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ**

Розділ 1. ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК МОДЕЛЬ
ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: СТРАТЕГІЯ
ДЛЯ УКРАЇНИ (Оксана КВАША) 736

Розділ 2. СУДОВА ВЛАДА УКРАЇНИ В УМОВАХ СТВЕРДЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА ПРОЦЕСУ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ (Сергій ПРИЛУЦЬКИЙ) 767

Розділ 3. СУДОВА ВЛАДА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОСОЮЗУ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ
(Сергій ПРИЛУЦЬКИЙ, Ольга СТРЕЛЬЦОВА) 818

Розділ 4. КВАЛІФІКАЦІЙНЕ ОЦІНЮВАННЯ СУДДІВ (КАНДИДАТІВ
НА ПОСАДУ СУДДІ): У ПОШУКУ ОПТИМАЛЬНИХ
ІНСТРУМЕНТІВ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДПОВІДНОСТІ КРИТЕРІЯМ
КОМПЕТЕНТНОСТІ, ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ
ЕТИКИ (Руслан МЕЛЬНИК) 843

Розділ 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ
ВЕРХОВНОГО СУДУ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА СУЧАСНИЙ СТАН (Оксана ЧАПЛЮК) 887

ПЕРЕДМОВА

Правотворча діяльність Верховної Ради України має здійснюватися на основі належної науково-методологічної основи. У сфері кримінальної юстиції це, перш за все, вимагає здатності чітко визначати актуальні потреби та запропонувати дієві рішення – як для сьогоднішніх викликів, так і майбутніх.

Сьогоднішні виклики стосуються питань, безпосередньо пов'язаних з війною та воєнним станом, але у перспективі їх спектр набагато ширший – питання перехідного правосуддя, забезпечення прав і свобод громадян України, відновлення справедливості. У цих умовах видається правильним напрацювати певний фундамент для подальшої правотворчої діяльності як під час триваючої війни, так і в період повоєнної відбудови України.

Монографічне дослідження колективу авторів, присвячене проблемі концептуальних засад правотворчості у сфері кримінальної юстиції, є важливим кроком в цьому напрямку.

У межах цієї монографії під кутом зору адаптивності до вирішення проблем воєнного періоду піднімаються актуальні питання розвитку кримінального законодавства, його модернізації та вдосконалення (криміналізація, декриміналізація, диференціація, пеналізація та депеналізація). Окрім того, авторами звертається увага на раціоналізацію кримінально-правової правотворчості, проблематику статусу потерпілого, а також на окремих гендерних підходах під час оновлення кримінального законодавства України.

Монографія охоплює такі актуальні питання як потреба у цифровізації кримінального провадження, визначення правового інституту військовополонених, удосконалення кримінального процесу та запобігання зловживанню процесуальними правами. Важливо, що у монографії наведено концептуальні аспекти розвитку законодавства про судову владу та судоустрій, зокрема необхідність розробки стратегії перехідного правосуддя як моделі післявоєнного відновлення України.

Переконаний, що ця монографія стане належним підґрунтям для розвитку законодавчої бази у кримінальній юстиції, а її ідеї будуть враховані в діяльності Верховної Ради України, її комітетів та народних депутатів України.

Голова Комітету Верховної Ради України
з питань правової політики
Денис Маслов

ПЕРЕДМОВА

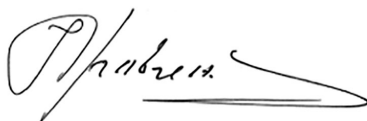
Судочинство в Україні потребує якісного кримінального та кримінального процесуального законодавства, яке ґрунтується як на методологічних засадах правоутворення, так і на європейських цінностях, що обумовлено особливостями наявних глобальних викликів та інтеграційних процесів. Процеси глобалізації, інтеграція до міжнародних структур, зокрема Європейського Союзу, вимагають гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства України з міжнародними стандартами. Дослідження у сфері правоутворення допомагають виявити і врахувати кращі світові практики, сприяти правовій інтеграції та забезпечити відповідність українських норм міжнародним стандартам.

До сучасних викликів вітчизняного правоутворення, зокрема, у сфері кримінально-правового регулювання та кримінального процесуального забезпечення належить зміна ролі форм правоутворення, особливо в частині посилення ролі судової правотворчості, яка поступово стає важливим елементом правової системи України.

Судова правотворчість формується передусім Верховним Судом, який забезпечує сталість та єдність судової практики в Україні. Саме Верховний Суд забезпечує формування єдиних підходів до застосування норм права. Верховний Суд, не підміняючи собою законодавця, усуває розбіжності в рішеннях судів першої та апеляційної інстанції, формулюючи ті правові орієнтири, якими керуються суди нижчестоящих інстанцій під час прийняття судових рішень.

Правові висновки Верховного Суду приймаються у найбільш складних випадках правозастосування, коли існують різні точки зору науковців та практиків на вирішення одного й того ж питання, а з норми права, яка підлягає застосуванню, не можливо зробити однозначний висновок стосовно вирішення правозастосовної ситуації. До формування правових висновків залучаються й науковці, члени Науково-консультативної ради при Верховному Суді, які надають свої науково-правові висновки на запит суддів, які розглядають відповідне кримінальне провадження. Такі правові висновки допомагають не лише забезпечити єдність та сталість судової практики, а й виявити нормотворчі помилки, які підлягають виправленню в процесі поточної правотворчості, прогалини та колізії кримінального та кримінального процесуального законодавства України.

Монографія щодо проблем правотворчості у сфері кримінальної юстиції, яка підготовлена в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України, містить загальнометодологічні засади формування якісного кримінального та кримінального процесуального законодавства, а також законодавства у сфері судової влади та судоустрою. Впевнений, що запропоновані авторами монографії шляхи вдосконалення цього законодавства можуть стати дороговказом для законодавця та здатні позитивно вплинути на сталість та єдність судової практики в Україні.

Голова Верховного Суду,
кандидат юридичних наук
Станіслав КРАВЧЕНКО

Монографія «*Концептуальні засади правотворчості у сфері кримінальної юстиції*» є результатом унікального поєднання теоретичних та прикладних знань. Праця містить глибокий аналіз та осмислення сучасних викликів, що стоять перед українською правовою системою, зокрема у сферах кримінального матеріального й процесуального права, а також правосуддя.

Монографія об'єднує дослідження провідних в Україні фахівців в галузі кримінальної юстиції, які зосередилися на модернізації кримінального та кримінального процесуального законодавства, зокрема, інтерес становлять наукові дослідження щодо траєкторії кримінально-правової норми у правотворчості, парадигми криміналізації та декриміналізації поведінки людини відповідно до викликів воєнного та повоєнного періодів. На особливу увагу заслуговує визначення в монографії адаптивності кримінально-правової політики.

Одним із наріжних каменів, що визначає стратегічне бачення європейського майбутнього української юстиції, є вдосконалення діяльності судової системи та визначення ролі судової влади України в умовах ствердження національної державності та процесу євроінтеграції. Слід відмітити і увагу авторів колективної праці до проблем кваліфікаційного оцінювання суддів (кандидатів на посаду судді). Так, Вища рада правосуддя приділяє значну увагу пошуку оптимальних інструментів встановлення відповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям компетентності, доброчесності та професійної етики.

В контексті викликів, які постали перед судовою системою в умовах війни, та в перспективі повоєнної відбудови держави, потребує особливої уваги проблема розробки стратегії перехідного правосуддя. Це питання є критично важливим для забезпечення справедливості поствоєнного правосуддя в Україні. Заслуговує на увагу та потребує фахового обговорення запропонована на основі міжнародного досвіду модель перехідного правосуддя, яка може лягти в основу стратегії транзитивної юстиції в Україні.

Сподіваюся, що ця монографія стане цінним ресурсом для науковців, практиків, законодавців та всіх, хто зацікавлений у формуванні якісної та справедливої кримінальної юстиції в Україні, насамперед в контексті перспективи поствоєнного відновлення та європейської інтеграції.

*Голова Вищої ради правосуддя
Григорій УСИК*

Проблематика правотворчої діяльності є вкрай важливою та затребуваною в сучасних умовах, що обумовлено передусім динамічними соціальними, політичними та економічними перетвореннями, які відбуваються в суспільстві, необхідністю адаптації національної правової системи до вимог сьогодення та міжнародних стандартів, передусім в контексті євроінтеграційних процесів України. Її актуальність також зумовлена потребами забезпечення високої якості та ефективності нормативно-правових актів, їх узгодженості та системності; необхідністю врахування інтересів різних соціальних груп та забезпечення системного характеру законодавства; складністю та багатофакторністю самого процесу правотворення, що включає політичні, економічні, гносеологічні, соціальні та юридичні чинники; прагненням мінімізувати недоліки у змісті та формі нормативно-правових актів, які можуть негативно впливати на правозастосовну діяльність та правопорядок; викликами воєнного стану, що вимагають оперативного та адекватного правового регулювання для забезпечення стабільності, безпеки та ефективного функціонування суспільства та держави, окремих державних та громадських інституцій.

Цінність монографії з проблем концептуальних засад правотворчості у сфері кримінальної юстиції полягає в тому, що в ній комплексно досліджено загальнотеоретичні аспекти правотворчої діяльності у сфері кримінального права, кримінального процесу, а також судоустрою та судової влади. Авторам монографії вдалося запропонувати концептуальну модель правотворчості у відповідних сферах, яка орієнтована як на воєнний час, так і на етап повоєнної відбудови України.

Монографічне дослідження враховує сучасний стан та динаміку кримінального, кримінального процесуального законодавства та законодавства у сфері судоустрою та судової влади, ґрунтується на сучасних наукових дослідженнях та відбиває основні підходи судової практики.

Згадане дає підстави для висновку, що монографія стане в пригоді законодавцю, суддям, правоохоронцям, науковцям, аспірантам, студентам та всім, кому цікаві проблеми правотворчості у галузі кримінального права, кримінального процесуального права, судоустрою та судової влади.

**Доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук
України, Виконавач обов'язків Голови
Конституційного Суду України
Олександр ПЕТРИШИН**

Формування ефективної антикорупційної політики та вдосконалення правотворчості у сферах кримінального та кримінального процесуального права, правосуддя і судової влади є одним із ключових завдань для сучасного етапу державотворення.

Євроінтеграційний курс України, підвищення інституційної спроможності органів кримінальної юстиції, адаптація кримінально-правової політики до умов воєнного стану та розвиток перехідного правосуддя обумовлюють потребу у виробленні інноваційних та ефективних інституційних рішень. У таких умовах особливого значення набувають праці, спрямовані на комплексне осмислення концептуальних засад правотворчості у сфері кримінальної юстиції.

У цьому контексті важливо враховувати й сучасні процеси, спрямовані на формування державної антикорупційної політики.

Станом на сьогодні Національним агентством з питань запобігання корупції завершується підготовка проекту Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки, в ході якої було проведено комплексну інвентаризацію всіх функцій держави та сформовано узагальнений перелік сфер публічної політики, після чого здійснено їх ранжування за рівнем ураженості корупцією.

Комплексну роботу з ідентифікації проблематики в окремих сферах публічної політики забезпечували команди експертів, до складу яких загалом увійшло понад 120 осіб. У цих командах були представники Національного агентства, експерти громадських організацій, а також фахівці міжнародних проєктів технічної допомоги.

Такий підхід забезпечив можливість визначити пріоритетні напрями державної антикорупційної політики, якісно проаналізувавши корупційні ризики у відповідних сферах та сформувавши обґрунтовані пропозиції, у тому числі, в частині удосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства.

У цьому розрізі особливої актуальності набувають наукові праці, присвячені дослідженню концептуальних засад розвитку кримінальної юстиції та її правотворчих механізмів.

Представлена монографія є саме таким комплексним науковим доробком. Вона складається з трьох книг, у яких системно розкрито ключові напрями модернізації правотворчих процесів у вищевказаних сферах.

Перша книга присвячена концептуальним засадам правотворчості у сфері кримінального права. До неї увійшли розділи, що стосуються модернізації кримінального законодавства України, особливостей створення національного кримінального законодавства, траєкторії кримінально-правової норми у правотворчості, обчислювального кримінологічного аргументування, питань адаптивності кримінально-правової політики у воєнний період, парадигми криміналізації та декриміналізації, розвитку диференціації кримінальної відповідальності, а також оновлення законодавства у сфері гендерних студій і протидії сексуальному насильству.

Друга книга висвітлює концептуальні засади розвитку кримінального процесуального права. У ній висвітлено напрями цифровізації кримінального провадження, відновлення втрачених матеріалів, удосконалення правового регулювання щодо військовополонених, питання виявлення та реагування на зловживання у кримінальному процесі, реалізації права на компроміс у кримінальному провадженні, функціонування спрощених процедур в реаліях сьогодення, особливості роботи з електронними доказами та інші важливі аспекти модернізації кримінального процесу.

Третя книга присвячена правотворчості у сфері правосуддя та судової влади. У ній розглянуто перехідне правосуддя як модель поствоєнного відновлення, особливості функціонування судової влади в умовах утвердження державності та процесів євроінтеграції, питання протидії політичній корупції та проблематику кваліфікаційного оцінювання суддів з огляду на критерії компетентності, доброчесності та професійної етики.

Монографія відрізняється масштабністю охоплення тематики, а її структура дозволяє відзначити логічність побудови роботи та послідовність переходу від загальнотеоретичних питань до спеціальних проблем. Виокремлення пріоритетних сфер дослідження дозволяє досягнути глибини аналізу, зберігаючи комплексність дослідження, а наявність розділів, присвячених воєнному та поствоєнному періодам підкреслює намагання авторів поєднати теоретичну складову з викликами сьогодення.

У цілому монографія є комплексним, актуальним і соціально значущим науковим доробком, спрямованим на висвітлення концептуальних засад правотворчості у сфері кримінальної юстиції, слугуватиме основою для подальших наукових напрацювань у вказаній сфері. Проведене дослідження також стане корисним аналітичним підґрунтям для напрацювання заходів Державної антикорупційної програми на 2026-2030 роки.

**Голова Національного агентства
з питань запобігання корупції
Віктор ПАВЛУЩИК**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК	— Автономна Республіка Крим
БЕБ	— Бюро економічної безпеки України
ВАКС	— Вищий антикорупційний суд
ВККС	— Вища кваліфікаційна комісія суддів України
ВП ВС	— Велика Палата Верховного Суду
ВРП	— Вища рада правосуддя
ВРУ	— Верховна Рада України
ВАСУ	— Вищий адміністративний суд України
ВГСУ	— Вищий господарський суд України
ВС	— Верховний Суд
ВССУ	— Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних та кримінальних справ
ВСУ	— Верховний Суд України
ДБР	— Державне бюро розслідувань
ДСА	— Державна судова адміністрація України
ЕКПЛ	— Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄРДР	— Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	— Європейський Союз
ЄСПЛ	— Європейський суд з прав людини
Закон	— Закон України
ЗКПХ	— заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб
ЗСУ	— Збройні Сили України
КВК	— Кримінально-виконавчий кодекс України
КК	— Кримінальний кодекс України 2001 року

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

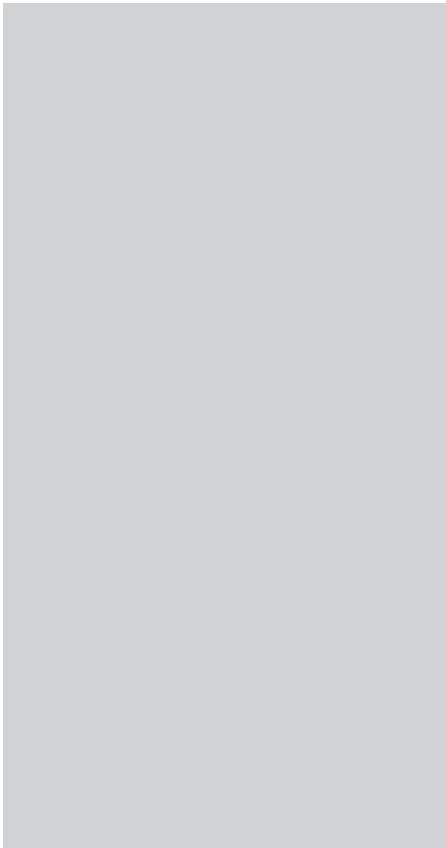

ККС	— Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КМУ	— Кабінет Міністрів України
КПК	— Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	— Конституційний Суд України
КУпАП	— Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВФ	— Міжнародний валютний фонд
МКС	— Міжнародний кримінальний суд
НАБУ	— Національне антикорупційне бюро України
НМДГ	— неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОГП	— Офіс Генерального прокурора
ООН	— Організація Об'єднаних Націй
ОП ККС	— Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
РЄ	— Рада Європи
Римський статут	— Римський статут Міжнародного кримінального суду
РФ	— Російська Федерація
САП	— Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	— Служба безпеки України
ТОТ	— тимчасово окуповані території

КНИГА 1

Концептуальні засади правотворчості у сфері кримінального права

Розділ 1. МОДЕРНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК НАПРЯМ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРАВOTВOPЧOCTІ

Зоя ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем
кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8679-124X>

Анотація. У цьому розділі монографії висвітлено ключові аспекти модернізації кримінального законодавства України як напряму кримінально-правової правотворчості. У межах цього розділу визначено авторський підхід до розуміння поняття «модернізація кримінального законодавства України» та його співвідношення з суміжними поняттями, як-от «вдосконалення кримінального законодавства України» та «нове лізація кримінального законодавства України». Виокремлено принципи такої модернізації, до яких віднесено принципи розумності, повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин, синхронізації та охарактеризовано в загальних рисах зміст кожного з них. Охарактеризовано коригуючу законотворчість у галузі кримінального права України у формах внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України, а також викладення у нових редакціях його статей, з моменту набрання чинності цим Кодексом до сьогоднішнього та встановлено, в якому випадку коригування кримінального законодавства України носило модернізуючий характер. Визначено особливості та протяжність антикорупційної та воєнної модернізації кримінального законодавства України, обумовлені, зокрема, необхідністю приведення кримінального законодавства України з міжнародними зобов'язаннями нашої держави, а також оперативного коригування кримінального законодавства України після початку гібридної війни Росії в Україні у 2014 році та її переростання у міжнародний збройний конфлікт у 2024 році. На прикладі «реанімації» статті, в якій передбачається кримінальна відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України, продемонстровано, що така «реанімація» може свідчити про модернізацію кримінального законодавства України. Розглянуто техніко-юридичні

аспекти модернізації кримінального законодавства України, які мають екстраординарний характер, а саме особливості набрання чинності інститутом застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, визначення, в якій редакції на сьогодні є чинною стаття 325 Кримінального кодексу України, встановлення того, що таке еталонний текст Кримінального кодексу України та з якого тексту потрібно виходити, якщо мають місце відмінності між еталонним текстом цього Кодексу та тим текстом, який розміщено на офіційному вебсайті Парламенту.

Ключові слова: правотворчість у галузі кримінального права України, модернізація кримінального законодавства України, принципи модернізації кримінального законодавства України, внесення змін та доповнень, антикорупційна модернізація, воєнна модернізація, корупційні кримінальні правопорушення, злочини проти основ національної безпеки, воєнні злочини, колабораційна діяльність, посабництво державі-агресору, еталонний текст Кримінального кодексу України, чинність та дія закону, правова визначеність, кримінальне правопорушення, судова практика, правові висновки Верховного Суду, кваліфікація, кримінальна відповідальність, статті Кримінального кодексу України.

Zoia ZAHYNEI-ZABOLOTENKO

*MODERNIZATION OF CRIMINAL LEGISLATION IN UKRAINE AS A
DIRECTION OF CRIMINAL LAWMAKING*

Abstract. This section of the monograph highlights key aspects of the modernization of Ukrainian criminal law as a direction of criminal lawmaking. Within this section, the author's approach to understanding the concept of «modernization of Ukraine's criminal legislation» and its relationship with related concepts, such as «improvement of Ukraine's criminal legislation» and «novelization of Ukraine's criminal legislation», is defined. The principles of such modernization are highlighted, including the principles of reasonableness, completeness of criminal law provisions, and absence of gaps and synchronization, and the content of each of them is described in general terms. Corrective lawmaking in the field of criminal law of Ukraine is characterized in the form of amendments and additions to the Criminal Code of Ukraine, as well as the presentation of new versions of its articles, from the moment this Code came into force to the present day, and it is established in which cases the correction of the criminal legislation of Ukraine was of a modernizing nature. The peculiarities and scope of

anti-corruption and military modernization of Ukraine's criminal legislation have been identified, due, in particular, by the need to bring Ukraine's criminal legislation into line with our country's international obligations, as well as by the urgent need to amend Ukraine's criminal legislation after the start of Russia's hybrid war in Ukraine in 2014 and its escalation into an international armed conflict in 2024. The example of the «resuscitation» of an article providing for criminal liability for illegal crossing of the state border of Ukraine demonstrates that such «resuscitation» may indicate the modernization of Ukraine's criminal legislation. The technical and legal aspects of the modernization of Ukraine's criminal legislation, which are of an extraordinary nature, are considered, namely the peculiarities of the entry into force of the institution of applying criminal measures against legal entities, determining which version of Article 325 of the Criminal Code of Ukraine is currently in force, establishing what the reference text of the Criminal Code of Ukraine is and which text should be used as a basis if there are differences between the reference text of this Code and the text posted on the official website of the Parliament.

Key words: lawmaking in the field of criminal law of Ukraine, modernization of criminal legislation of Ukraine, principles of modernization of criminal legislation of Ukraine, amendments and additions, anti-corruption modernization, military modernization, corruption-related criminal offenses, crimes against the foundations of national security, war crimes, collaboration, aiding an aggressor state, the reference text of the Criminal Code of Ukraine, the validity and effect of the law, legal certainty, criminal offenses, judicial practice, legal conclusions of the Supreme Court, classification, criminal liability, articles of the Criminal Code of Ukraine.

Одним із напрямків правотворчості загалом та правотворчості в галузі кримінального права зокрема є модернізація законодавства з урахуванням зміни парадигми відповідного сегменту порядку суспільних відносин, який потребує нового нормативного впорядкування. У випадку з кримінальним законодавством України його модернізація відбувається у зв'язку з тим, що відповідний сегмент порядку суспільних відносин потребує кримінально-правового забезпечення охорони. У межах цього розділу визначимо авторський підхід до розуміння поняття «модернізація кримінального законодавства України» та його співвідношення з суміжними поняттями, як-от «вдосконалення» та «новелізація» кримінального законодавства України; виокремимо принципи такої модернізації та охарактеризуємо в загальних рисах кожен з них;

охарактеризуємо коригуючу законотворчість у галузі кримінального права України з моменту набрання чинності КК до сьогоднішнього, встановимо, в якому випадку вона носила модернізуючий характер; зупинимося на особливостях та протяжності антикорупційної та воєнної модернізації кримінального законодавства України; визначимося, в яких випадках «реанімація» кримінально-правових норм впливала на модернізацію кримінального законодавства України; зупинимося також на техніко-юридичних аспектах модернізації кримінального законодавства України.

I. Поняття модернізації кримінального законодавства України

Перш за все звернемо увагу на те, що поняття «модернізація законодавства» не є загальноприйнятним у науковому обігу. В. І. Риндюк пише про те, що «в юридичній літературі, коли йдеться про діяльність, пов'язану із законодавством, використовується значна кількість різних термінів, схожих за їх значенням із терміном «упорядкування законодавства». Зокрема, вказаними термінами є такі, як «розвиток», «удосконалення», «новелізація», «реформування», «модернізація», «систематизація», «облік», «інвентаризація», «інкорпорація», «консолідація», «кодіфікація», «ревізія», «уніфікація», «стандартизація», «гармонізація», «адаптація», «акультурація» (законодавства) тощо. Необхідно, однак, сказати, що значна частина цих термінів не мають чітких визначень в теорії права і часто використовуються як тотожні або такі, що є само собою зрозумілими, і не потребують їх спеціального трактування»¹.

У переважній більшості випадків науковці послуговуються таким термінологічним зворотом, як «удосконалення законодавства». Так, В. М. Косович розуміє під ним «здійснювану спеціально уповноваженими суб'єктами за допомогою техніко-технологічного інструментарію нормотворення юридичну діяльність, спрямовану на недопущення та усунення недоліків у нормативно-правових актах»², а О. І. Ющик розглядає вдосконалення законодавства з таким аспектом

---

¹ Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України : теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; Держ. вищий навч. заклад «Київський нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана», Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2021. С. 28.

² Косович В. М. Загальнотеоретичні аспекти удосконалення нормативно-правових актів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 ; Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2015. 488 с. С. 396.

розвитку законодавства, який пов'язаний виключно з його свідомим цілеспрямованим поліпшенням³.

Науковці часто послуговуються також таким поняттям, як «новелізація законодавства», іменуючи нові норми, статті тощо «новелами». Слово «новелізація» в українській мові має юридичну природу, оскільки переважно використовується в працях юристів, в яких описуються та характеризуються зміни до законодавства, зокрема кримінального⁴. Як вбачається з публікацій, в яких йде мова про новелізацію кримінального законодавства України, науковці характеризують зміни і доповнення КК, висловлюючи своє ставлення до них.

У теорії права науковці вважають, що новелізація — це «вироблення положень нових юридичних норм, необхідних для повного і адекватного правового регулювання ними суспільних відносин, зумовленого політичною доцільністю», у результаті якої «змінюється зміст нормативно-правового регулювання, змістовне наповнення системи законодавства»⁵.

У кримінально-правовій літературі ще більш популярним є термін «новела» кримінального законодавства / КК України, законодавча «новела» тощо⁶. Знову ж таки, вчені-криміналісти асоціюють «новели» в такому розумінні зі зміненими чи доповненими кримінально-правовими нормами (статтями КК).

---

³ Ющик О. І. Упорядкування законодавства — пріоритетний напрям правової політики України. *Правова держава*. 2007. Вип. 18. С. 43.

⁴ Демидова Л. М. Новелізація положень Кримінального кодексу України щодо кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. *Наук. вісник Ужгородського ун-ту : серія Право*. 2023. Т. 2. Вип. 78. С. 160–167 ; Туляков В. О. Нейрокримінологія та питання реформи кримінального права. *Кримінально-правова правотворчість: визначення та значення* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 трав. 2021 р.). Одеса : Гельветика, 2021. С. 37–41 ; Тютюгін В. І. Чергові плоди безсистемної «новелізації» кримінального законодавства України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 1 (19). С. 26–52 ; Пономаренко Ю. А. Новелізація положень КК щодо обставин, які виключають кримінальне правопорушення, в умовах воєнного стану. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 1–23.

⁵ Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик, Л. М. Горбунова, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк; за заг. ред. О. І. Ющика. Київ : Парламентське вид-во, 290 2007. С. 69–70.

⁶ Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін. ; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с. ; Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монограф. Київ : Норма права, 2022. 244 с. ; Мирошніченко Н. А., Степаненко О. В. Деякі законодавчі новели у проєкті КК України в порівнянні з чинним КК України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 2 (22). С. 101–115.

Чи не найбільш ґрунтовно норми-новели у своїх працях дослідила Д. О. Балобанова. Ця дослідниця з точки зору динаміки кримінального права одночасно з усталеними нормами, «які історично були сформовані його доктриною і містять ознаки наступності та узгодженості» виокремлює норми-новели, тобто «норми, які безпосередньо (в певній редакції) виникли внаслідок законодавчих інновацій, у тому числі, ті, які були прийняті внаслідок імплементації та уніфікації норм міжнародного права»⁷. При цьому ця вчена пише про те, що саме через новели — норми, частини норм або зміни наявних положень статей Особливої частини КК відбувалася основна динаміка законотворчості протягом 2001–2020 рр., а не через реформи⁸. Відповідно вказаним положенням, а також на інших сторінках своєї праці Д. О. Балобанова розвиток (зміну) кримінального законодавства України розуміє крізь призму реформування (реформ) та новелізації (новел)⁹. При цьому прийняття новел без дотримання наступності та узгодженості вчена відносить до законодавчої інверсії в кримінальному праві¹⁰.

Водночас неважко помітити, що «новела» — це запозичений термін з літературознавства. Під новелою зазвичай розуміється невеликий розповідний художній твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом¹¹. Однак у цьому ж словнику наводиться й юридичне визначення поняття «новели» як нового закону, за яким до чинного законодавства вносяться зміни чи доповнення¹². Хоча термін «новела» та похідний від нього термін «новелізація» широко використовується в наукових працях, все ж вважаємо, що не варто зловживати використанням літературознавчої термінології у правовому полі. Насамперед тому, що відбувається змішування термінології різних сфер знань. Окрім того, можна замінити використання

---

⁷ Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», Одеський держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2021. С. 36, 291.

⁸ Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження). Там само. С. 191.

⁹ Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження). Там само. С. 251, 256.

¹⁰ Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права України (теоретико-прикладне дослідження). Там само. С. 289.

¹¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / упоряд. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ — Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 789.

¹² Великий тлумачний словник сучасної української мови. Там само. С. 789.

терміна «новела» на «новий закон», «нова стаття», «нова норма» без шкоди змісту¹³.

Ще один термін, який хоча й рідко вживають у наукових працях з права, — це «модернізація», «модернізувати» (*від фр. moderne* — новітній, сучасний). Який означає «оновлення, удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог»; «змінювати, вдосконаливати відповідно до сучасних вимог і смаків»¹⁴. Наприклад, О. Зельдіна та В. Гришко зауважують, що термін «модернізація» у сфері права широко узвичаївся і використовується у науковій літературі. На думку цих дослідників, які проаналізували наукові джерела з теорії права, модернізація забезпечує хоча б у деяких сферах права відносно швидке правове регулювання суспільних відносин в реальному часі або навіть випереджаюче регулювання окремих суспільних процесів, які тільки починають позначати свої тенденції і потребують завчасної корекції. Модернізація законодавства передбачає не просто підвищення якості законодавства або додавання нових можливостей правового регулювання, а підвищення його ефективності за рахунок формування нових типів взаємодії¹⁵. Як пише В. І. Риндюк, слово «модернізація» пов'язане з осучасненням об'єкта, отже модернізація законодавства уявляється як розвиток законодавства з акцентом на його осучасненні, зокрема, у зв'язку з необхідністю привести законодавство у відповідність до новітніх досягнень науки й техніки, стану сучасного розвитку суспільства тощо. «Іншими словами, модернізація законодавства є масштабною новелізацією законодавства, пов'язаною з його осучасненням. По суті, модернізація в такому розумінні означає одну з характеристик новелізації законодавства»¹⁶.

Т. А. Боброва пише про те, що «під модернізацією права мається на увазі його адаптація до сучасних умов», яка «включає в себе й

13

¹³ Загиней-Заболотенко З. А. До проблеми розуміння модернізації кримінального законодавства України як напряму кримінально-правової правотворчості. *Наук. вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 90 : ч. 4. С. 58. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/9-3.pdf>

14²

¹⁴ Модернізувати. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) : в 11 т. Т. 4, 1973. С. 776. URL: <https://sum.in.ua/s/modernizuvaty> ; Модернізація. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=12354&action=show>

¹⁵ Зельдіна О., Гришко В. Поняття та напрями модернізації господарського законодавства. *Юридична Україна*. 2015. № 7–8. С. 59.

¹⁶ Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти. *Там само*. С. 32.

інтернаціоналізацію міжнародних принципів задля того, щоб протиріччя могли бути зменшені шляхом застосування загальних стандартів»¹⁷.

Як вбачається зі значення слів «модернізувати», «модернізація», їхній зміст пов'язується з такими словами, як «сучасний», «сучасність». «Сучасний» — який стоїть на рівні свого віку, відповідає вимогам свого часу, викликаний його потребами, «сучасність» — сучасна епоха, дійсність, сучасне життя¹⁸. Таким чином, у контексті розуміння процесів модернізації ключовим слід вважати «певні об'єктивні тенденції, виклики, вимоги сучасної дійсності, що об'єктивно вимагають від уповноважених суб'єктів цілеспрямованих дій з осучаснення об'єкта модернізації, без чого він втрачає свою адаптивність до існуючої реальності та стає несучасним, хоча залишається функціонуючим в одну і ту саму епоху з чинниками, які на нього фактично впливають»¹⁹.

«В англійській мові термін «сучасний» виражається у двох лексичних одиницях — *contemporary* та *modern*, де різниця, скоріш за все, якраз і полягає у простій належності об'єкта мовлення до конкретної історичної епохи (*contemporary*) або ж наявності у нього тих якостей, які відповідають сучасним вимогам та умовам (*modern*). Таким чином, практичним результатом суспільної модернізації є пристосування вже існуючого у теперішній час об'єкта матеріального світу до сучасних умов життя, тенденцій оточуючої дійсності, що дозволяє такому об'єкту зберегти свою життєздатність як у цю епоху, так і у контексті майбутнього часу (що складає діалектичне завдання постмодернізаційних процесів)»²⁰.

Цілком поділяємо висловлений підхід до поняття правової модернізації та вважаємо, що **під модернізацією кримінального законодавства України** слід розуміти такий напрям правотворчості у галузі кримінального права, юридичну діяльність спеціально уповноваженого суб'єкта (ВРУ), який з урахуванням об'єктивних тенденцій, викликів, вимог сучасної дійсності змінює та доповнює чинний КК з метою підтримання його адаптивності до існуючого порядку суспільних відносин та приводить

---

¹⁷ Боброва Т. А. Негативна правотворчість та її роль в удосконаленні сучасного права : дис. ... д-ра філософії : 081 — Право ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія. Одеса, 2023. С. 71, 107.

¹⁸ Великий глумачний словник сучасної української мови. *Там само*. С. 1418.

¹⁹ Юрлов М. М. Правова модернізація як фактор впливу на сучасні інституціональні структури в умовах глобалізаційних процесів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 ; Маріупольський держ. ун-т. Маріуполь, 2012. С. 43.

²⁰ Юрлов М. М. Правова модернізація як фактор впливу на сучасні інституціональні структури в умовах глобалізаційних процесів. *Там само*. С. 44.

його нормативні положення до сучасного стану такого порядку і його нормативного регулювання, орієнтуючись на вимоги майбутнього часу²¹.

Таким чином, на нашу думку, модернізація кримінального законодавства України характеризується такими істотними ознаками: 1) напрям правотворчості у галузі кримінального права України; 2) юридична діяльність спеціально уповноваженого суб'єкта (ВРУ); 3) урахування об'єктивних тенденцій, виклики, вимоги сучасної дійсності; 4) форма — зміна та доповнення чинного КК, а також викладення в новій редакції статей цього Кодексу; 5) мета — підтримання адаптивності кримінального законодавства України до існуючого порядку суспільних відносин та орієнтація на вимоги майбутнього часу; 6) результат — приведення нормативних положень КК до сучасного стану порядку суспільних відносин та його нормативного регулювання²².

Таке визначення має загальний характер та не претендує на універсальність, однак у ньому відображено ті істотні ознаки, які характеризують модернізацію кримінального законодавства України та показують її відмінність від інших аналогічних понять, які використовуються науковцями, зокрема, йдеться про поняття «вдосконалення» та «новелізація», зміст яких у загальних рисах розкривався вище.

II. Принципи кримінально-правової правотворчості, яка модернізує кримінальне законодавство України

Згідно зі ст. 3 Закону «Про правотворчу діяльність» правотворча діяльність здійснюється відповідно до принципів: 1) верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості²³.

Саме такі принципи можна вважати наскрізними та універсальними, які пронизують усі сфери правотворчої діяльності. Водночас

21

²¹ Загиней-Заболотенко З. А. До проблеми розуміння модернізації кримінального законодавства України як напряму кримінально-правової правотворчості. *Там само*. С. 59. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/9-3.pdf>

22

²² Там само.

23

²³ Про правотворчу діяльність : Закон від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

конкретний вид правотворчості у відповідній галузі має свої принципи, притаманні відповідному виду правотворчої діяльності.

Виокремлення принципів кримінально-правової правотворчості має визначатися з урахуванням особливостей кримінально-правового регулювання, під яким розуміється «впорядкування суспільних відносин правовими засобами, зазначивши, що регулювання кримінально-правових відносин — це впорядкування за допомогою норм кримінального права і сукупності правових засобів суспільних відносин між особою, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, і державою з приводу застосування кримінальної відповідальності та (або) інших заходів кримінально-правового характеру»²⁴. Зокрема, наріжним каменем кримінально-правової правотворчості є такий принцип кримінально-правового регулювання, як принцип *ultima ratio* (останнього аргументу), відповідно до якого кримінальна відповідальність іманентно пов'язана із найсуворішими обмеженнями прав та свобод людини²⁵. Застосування принципу *ultima ratio* є вкрай важливим у правотворчій діяльності²⁶. «В правотворчому аспекті він має значення як критерій криміналізації та пеналізації — тобто вимога застосування крайнього засобу (кримінально-правового) лише тоді, коли не існує іншого способу регулювання, рівного за ефективністю — але з меншими втратами для інших цінностей»²⁷.

На нашу думку, спеціальними принципами кримінально-правової правотворчості доцільно визнавати такі: 1) принцип розумності; 2) принцип повноти кримінально-правового припису та відсутності прогалин; 3) принцип синхронізації.

Принцип розумності є складовою верховенства права та загалом належить до загальних принципів права. Однак, на нашу думку, принцип

---

²⁴ Гуторова Н. О. Регулювання кримінально-правових відносин: поняття, мета, способи та їх ефективність. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2018. С. 107.

²⁵ Шевченко С. В. Принцип пропорційності у вітчизняній доктрині права: дискусійні та малодосліджені аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69) № 1. С. 103.

²⁶ Поліщук О. М. Диспозитивність і принципи кримінального законодавства і кримінальної політики. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 5 С. 191.

²⁷ Міжнародні стандарти прав людини у кримінальному праві: компаративна перспектива = Human rights from a comparative criminal law perspective: посібник: електрон. навч. вид. / Д. Лук'янов, О. Марін, І. Сень, В. Туляков, О. Уварова, О. Харитоновна, О. Шостак; за ред. О. Харитонової, Г. Шмельцер. Харків: Право, 2022. С. 111.